

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильчук А. Л. Функціональна анатомія інформаційно-енергетичних каналів тонкоматеріальних тіл людини.- Львів.: „Каменяр”, 2003. – 384 с. з іл.
2. Васильчук А. Л. Атлас функціональної анатомії тонкоматеріальних тіл людини.- Львів.: „Каменяр”, 2003. – 648 с. з іл.
3. Васильчук А. Л. Система інформаційно-енергетичних каналів тонкоматеріальних тіл людини.//Здоровий спосіб життя: Зб. наук. ст. /Ред.- доц. Ю.М. Панишко.- Л.: „ПП Бодлак” . 2006. Вип. 13.- С. 8-18.

Ю.В. ВІНТЮК

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ І ЗДОРОВ'Я УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ

Наведено виклад результатів формуючого психолого-педагогічного експерименту, призначення якого полягало у формуванні показників професійного самовизначення старшокласників. Особливістю використаного підходу було те, що при реалізації заходів з формування показників професійної самосвідомості учнів враховувався стан їхнього здоров'я, а також вимоги професійної діяльності до здоров'я людини: фізичного, психічного і соціального.

Приведено изложение результатов формирующего психолого-педагогического эксперимента, назначение которого заключалось в формировании показателей профессионального самоопределения старшеклассников. Особенностью использованного подхода было то, что при реализации мероприятий по формированию показателей профессионального самосознания учеников учитывалось состояние их здоровья, а также требования профессиональной деятельности к здоровью человека: физического, психического и социального.

Exposition of the results of forming of psychologically-pedagogical experiment, the aim of which consists in forming of indexes of professional self-determination of senior pupils, is given. A peculiarity of the approach used was the fact that during realization of measures on forming of indices of professional consciousness of students, the state of their health and also the requirements of professional activity to the health of a person such as physical, psychical and social were taken into account.

Підготовка учнів шкіл до вдалого вибору майбутньої професійної діяльності передбачає формування у них адекватних уявлень про відповідність наявних внутрішніх можливостей вимогам професії, яку вони бажають обрати. При цьому необхідно враховувати не тільки психологічні, але й фізичні можливості щодо виконання певної продуктивної діяльності, які обумовлюють процес професійного самовизначення старшокласників. Дане завдання може бути вирішено шляхом врахування у профорієнтаційній роботі з учнями шкіл комплексу показників, які впливають на успішність адаптації до певної професійної діяльності. З метою надання допомоги старшокласникам в усвідомленні відповідності наявних у них внутрішніх можливостей вимогам професії, яку вони мають намір обрати, було проведено дослідження сформованості у них показників професійного самовизначення.

Оскільки вивчення впливу стану здоров'я на вибір професії, врахування молодими людьми стану здоров'я при виборі майбутньої професії фактично не проводиться, можна зсилатися лише на власні публікації результатів попередніх досліджень [1 ÷ 10] та ін.

Мета роботи: дослідити динаміку показників професійного самовизначення (ПСВ) старшокласників в умовах формуючого психолого-педагогічного експерименту (ФПРЕ).

1. Організація дослідження

ФПРЕ полягав у тому, що з учнями проводилися як групові профорієнтаційні заходи (в межах спецкурсу “Основи вибору професії”): тематичні уроки, лекції-диспути, вечори-зустрічі та ін., так і індивідуальна профорієнтаційна робота. Групові заходи передбачали надання учням необхідних знань про процес професійного становлення особистості, зокрема про врахування стану здоров'я, всіх його складових, при виборі майбутньої професії. При цьому для отримання необхідних даних про стан здоров'я старшокласників та сформованість професійно важливих якостей їхньої особистості

використовувалися спеціально підібрані діагностичні методики. На кожному занятті учням давалися завдання, які повинні були задіяти всі складові ПСВ, як процесу діяльності; при цьому був налагоджений контроль за усвідомленням старшокласниками їхнього професійного становлення.

Оцінку ефективності ФППЕ було здійснено шляхом дослідження динаміки показників ПСВ у старшокласників. Дослідження полягало в тому, що шляхом анкетування визначалися показники ПСВ в учнів 10-х класів на початку навчального року (вересень 2002 р.). Після цього всі учасники були поділені на дві групи: експериментальну (190 чол.) і контрольну (197 чол.). Серед старшокласників, які увійшли до експериментальної групи, протягом двох років профорієнтаційна робота проводилася з врахуванням впливу стану здоров'я на ПСВ. У контрольній групі профорієнтаційна робота проводилася традиційними методами.

Через два роки, а саме на час завершення навчання в загальноосвітній школі, знову було досліджено стан показників ПСВ серед учнів експериментальної і контрольної групи. Отримані дані засвідчують наявність позитивної динаміки показників у обидвох групах, проте серед старшокласників експериментальної групи ріст показників виявився значно вищим. Це дає підстави стверджувати, що запропоновані методи профорієнтаційної роботи є ефективними. Виклад передумов дослідження, опис заходів, що здійснювалися в ході проведеного психолого-педагогічного експерименту, здійснено в [3].

Для того, щоб встановити, чи відбувався у старшокласників процес усвідомлення в ході ФППЕ, потрібно було порівняти стан показників їхнього ПСВ у кінці експерименту з даними, отриманими на його початку. Тому перед завершенням навчання в 11 класі (травень 2004 р.) серед старшокласників експериментальної групи знову було проведено анкетування, яке мало на меті перевірити стан цих показників. В результаті було отримано наступні дані.

2. Результати дослідження динаміки показників ПСВ старшокласників в умовах ФППЕ

На питання про те, чи обрали вони собі професію, за якою хотіли б працювати в майбутньому, старшокласники відповіли: так – 87,8 %; ні – 12,2 %.

Проте лише 9,6 % опитуваних впевнені в тому, що їхній вибір остаточний, а 90,4 % в разі потреби можуть змінити його. При необхідності зміни вибору потрібно було передбачити інші, альтернативні варіанти. На питання про те, чи є у них крім основного вибору інші, учні відповіли: так – 77,2 %; ні – 22,8 %.

Хто має вплив на вибір професії старшокласниками? Було отримано наступні відповіді:

1. вибір зроблено самостійно – 31,1 %;
2. батьки – 36,1 %;
3. вчителі – 22,4 %;
4. родичі – 4,2 %;
5. друзі – 2,4 %;
6. інше – 3,8 %.

Викликає занепокоєння той факт, що вчителі – на думку учнів, навіть в умовах, передбачених експериментом – все-таки недостатньо впливають на вибір ними професії. Зрештою, така ситуація може мати закономірні пояснення:

- вчителі таки докладають значних зусиль до формування адекватних уявлень в учнів про вибір професії, проте роль остаточної інстанції, яка затверджує вибір, відіграють батьки;

- вчителі намагаються впливати на цей процес ненав'язливо, і їх втручання не носить характер наполегливих рекомендацій (на відміну від безапеляційних вимог батьків, які часто чинять тиск на дітей всеможливими способами).

Мотиви вибору професії були вказані наступні:

1. подобається сам зміст діяльності – 41,6 %;
2. перспективність – 11,7 %;
3. матеріальна забезпеченість – 8,4 %;
4. можливість розвитку – 6,7 %;
5. престижність професії – 3,3 %;
6. інше – 18,3 %;
7. не вказали – 10,0 %.

Знову спостерігається спад, порівняно з попередніми даними. Можливо, така ситуація пояснюється тим, що чим ближче час завершення навчання в школі, і момент кінцевого вибору, тим більше на даний процес впливають батьки.

Наскільки їм подобається займатися тим, чого вимагає обрана професія? При цьому отримано наступні відповіді (що оцінювалися за шкалою нечітких лінгвістичних оцінок):

10. дуже подобається – 15,8 %;
9. подобається – 10,5 %;
8. значно подобається – 33,3 %;
7. трохи подобається – 21,2 %;
6. скорше подобається – 7,0 %;
5. нейтральне відношення – 5,2 %;
4. скорше не подобається – 5,2 %;
3. трохи не подобається – 1,8 %;
2. значно не подобається – 0 %;
1. не подобається – 0 %;
0. зовсім не подобається – 0 %.

Як свідчать наведені дані, внутрішні мотиви вибору професії в учнів все ж залишаються вираженими на достатньому рівні.

Наскільки ознайомлені випускники, на їхню думку, зі змістом і умовами праці за обраною професією? Отримано наступні дані:

10. повністю ознайомлений – 9,5 %;
9. ознайомлений – 12,3 %;
8. загалом ознайомлений – 15,3 %;
7. частково ознайомлений – 21,1 %;
6. скорше ознайомлений – 26,3 %;
5. середня ознайомленість – 20,3 %;
4. скорше не ознайомлений – 10,5 %;
3. мало ознайомлений – 5,3 %;
2. загалом не ознайомлений – 1,8 %;
1. неознайомлений – 0 %;
0. зовсім неознайомлений – 3,5 %.

Тобто обізнаність старшокласників у даному питанні значно вища, ніж у попередніх випадках, але все ж у ряді випадків недостатня; тому в подальшому варто докласти більших зусиль саме в цьому напрямку.

Щодо ознайомлення з вимогами, які висуває до них обрана професія, відповіді були наступними: так – 82,7 %; частково – 13,5 %; ні – 3,8 %.

Чи ознайомлені учні з тим, де можна здобути необхідну освіту за обраною професією? Наведені відповіді: так – 96,2 %; ні – 3,8 %.

Чи ознайомлені випускники з можливостями працевлаштування за обраною професією? Отримано наступні відповіді: так – 71,9 %; частково – 5,3 %; ні – 22,8 %.

Як вважають учні, у них наявні інтереси, які необхідні для опанування бажаною професією: так – 84,2 %; не виражені – 8,8 %; ні – 7,0 %.

На питання про те, чи доводиться їм займатися видами діяльності, що свідчать про наявність схильності до занять нею старшокласники відповіли: так – 67,3 %; зрідка – 11,5 %; ні – 21,2 %.

Як вважають учні, у них наявні здібності до обраної сфери діяльності: так – 80,8 %; можливо – 12,3 %; не знаю – 10,5 %; ні – 8,8 %.

Чи наявний у них необхідний професійний досвід? Отримані відповіді: так – 52,0%; ні – 40,4 %; незначний – 3,8 %; не знаю – 3,8 %.

Можна відзначити, що така ситуація на етапі допрофесійного становлення є допустимою.

Наскільки старшокласники експериментальної групи ознайомлені з можливостями подолання наявних невідповідностей між вимогами професії і наявними у них внутрішніми потенціями до оволодіння нею?

10. Повністю ознайомлений – 35,5 %;
9. добре ознайомлений – 28,2 %;
8. загалом ознайомлений – 22,3 %;
7. переважно ознайомлений – 12,4 %;
6. скорше ознайомлений – 9,8 %;
5. середньо ознайомлений – 5,7 %;
4. скорше не ознайомлений – 3,8 %;

Інших відповідей подано не було.

Як свідчать наведені дані, старшокласники експериментальної групи значно краще ознайомлені з можливістю подолання перешкод, які заважають реалізації їхніх професійних намірів,

ніж учні контрольної групи. Загалом таку обізнаність можна вважати достатньою.

Можливість того, що в разі необхідності вони можуть змінити свій професійний вибір, старшокласники оцінюють наступним чином:

10. повністю можливо – 5,2 %;
9. можливо – 3,5 %;
8. значною мірою можливо – 5,2 %;
7. частково можливо – 5,2 %;
6. скорше можливо – 8,7 %;
5. можливо наполовину – 21,0 %;
4. скорше не можливо – 7,0 %;
3. дещо не можливо – 14,0 %;
2. значною мірою не можливо – 14,0 %;
1. не можливо – 7,0 %;
0. зовсім не можливо – 9,6 %.

Щодо реальності успішного оволодіння обраною професією (враховуючи наявний рівень знань, вмінь, інтересів, здібностей та ін.) учні висловилися наступним чином:

10. повністю реально – 24,7 %;
9. реально – 19,3 %;
8. значною мірою реально – 21,0 %;
7. частково реально – 14,0 %;
6. скорше реально – 12,3 %;
5. наполовину реально – 8,7 %;

Інших відповідей подано не було.

Як видно з отриманих даних, переважно учні схиляються до думки, що їм під силу опанування обраною професією, проте значні сумніви у цьому в них все ж таки є. Характерно, що ніхто не розцінює свої шанси нижчими за 50 %.

Чи обізнані старшокласники з вимогами, які висуває обрана професія до здоров'я людини? Отримано такі відповіді: так – 80,3 %; частково – 3,5 %; ні – 16,2 %.

Така обізнаність є значно вищою, аніж зафіксована у попередніх випадках, проте все одно не може вважатися достатньою.

Наскільки наявний у них стан здоров'я дозволить випускникам школи, на їхню думку, опанувати обраною професією? Відповіді розподілилися:

10. повністю дозволить – 41,1 %;
9. дозволить – 26,3 %;
8. значною мірою дозволить – 14,0 %;
7. частково дозволить – 12,2 %;
6. скорше дозволить – 5,3 %;
5. можливо дозволить – 1,1 %;

Інших відповідей подано не було.

Наскільки вдалим учні вважають зроблений вибір?

10. Повністю вдалий – 9,6 %;
9. вдалий – 30,0 %;
8. значною мірою вдалий – 27,6 %;
7. скорше вдалий – 18,0 %;
6. дещо вище середнього – 7,2 %;
5. середньо успішний – 7,2 %;
4. дещо нижче середнього – 1,2 %;

Інших відповідей подано не було.

Отже, не мають сумнівів у тому, що зробили найкращий вибір, 12,2 % опитуваних. Інші або не мають змоги оволодіти професією, яка найкраще відповідає їхнім можливостям, або така професія їм невідома.

Ставлення батьків до їхнього вибору учні оцінюють наступним чином:

1. дуже добре – 8,7 %;
2. позитивне – 71,9 %;
3. нормальне – 7,0 %;
4. не схвалюють – 3,5 %;
5. по-різному – 1,7 %;

6. не вказано – 7,0 %.

Як видно з цих даних, згода з батьками практично у всіх випадках наявна. Очевидно, вона є необхідною, оскільки школярі повністю залежні від батьків і змушені рахуватися, в першу чергу, з їхньою думкою (а також орієнтуються передусім на їхній життєвий досвід).

Показники ПСВ випускників шкіл, що взяли участь у експерименті, загалом достатньо сформовані. Це свідчить про те, що профорієнтаційна робота в даному випадку була організована на належному рівні. Особливо це помітно у порівнянні отриманих показників із даними в інших школах. Проте все ж залишаються великі можливості для покращення роботи в цьому напрямку, що потребує в подальшому відповідного вдосконалення профорієнтаційної роботи.

Підсумкові, усереднені показники динаміки ПСВ старшокласників наведено у Таблиці 1. Як свідчать наведені дані, зафіксовано позитивну динаміку майже всіх показників, за невеликим винятком у кількох випадках, які потребують окремого розгляду. Як засвідчив спеціальний аналіз – це відбувається, переважно, за рахунок зменшення неконструктивних складових, що відбувається під впливом усвідомлення виявлених невідповідностей. Тому у вказаних випадках можна констатувати підвищення рівня професійної самосвідомості старшокласників, які брали участь у ФППЕ.

Таблиця 1

Динаміка показників ПСВ у старшокласників

№ п/п	Показники ПСВ	Оцінка даного показника учнями, у %			
		До експерименту	Контрольна група	Експериментальна група	Приріст показників
1.	Обрали майбутню професію	52,0	78,5	87,8	+ 9,3
2.	Мають запасні варіанти вибору	88,0	80,8	77,2	- 3,6
3.	Вибір зроблено самостійно	54,8	42,7	31,3	- 10,8
4.	Наявні внутрішні мотиви вибору професії	64,8	42,6	41,6	- 1,0
5.	Вираженість внутрішніх мотивів вибору	86,6	77,7	76,1	- 1,6
6.	Ознайомленість зі змістом і умовами праці	55,2	68,5	74,3	+ 5,8
7.	Ознайомленість з вимогами професії	71,2	77,7	83,2	+ 5,5
8.	Ознайомленість з можливостями набуття освіти	68,8	87,8	96,2	+ 8,4
9.	Ознайомленість з можливостями працевлаштування	40,8	67,3	72,9	+ 5,6
10.	Наявність інтересу до обраної професії	92,4	84,2	93,6	+ 9,4
11.	Наявність необхідних схильностей	47,4	57,6	67,3	+ 9,7
12.	Наявність необхідних здібностей	68,4	75,6	82,8	+ 7,2
13.	Наявність необхідного досвіду	38,4	46,8	53,0	+ 6,2
14.	Ознайомленість з можливостями подолання виявлених невідповідностей	64,7	71,3	83,5	+12,2
15.	Стійкість професійних намірів	41,2	43,6	48,4	+ 4,8
16.	Реальність успішного освоєння професії	77,8	80,4	86,2	+ 5,8
17.	Ознайомленість з вимогами до здоров'я	61,5	66,6	80,4	+ 13,8
18.	Можливості власного здоров'я щодо професії	83,3	80,3	88,9	+ 8,6
19.	Наскільки вдалим є зроблений вибір	75,6	72,4	79,7	+ 7,3
20.	Схвальне ставлення до вибору батьків	63,6	78,9	87,6	+ 8,7

3. Оцінка достовірності одержаних результатів

Для перевірки достовірності одержаних даних було використано факторний аналіз і порівняльний аналіз. Обробка результатів експериментів проводилась засобами пакету Statistica 6.0.

Розподіл відповідей на запитання № № 5, 6, 14, 15, 16, 18, 19 анкети на рівні значущості $\alpha = 0,05$ статистично не відрізнявся від нормального. Тому порівняння результатів анкетування експериментальної та контрольної груп за цими запитаннями проводились на підставі критерію Стьюдента.

Критерій Стьюдента дає змогу порівняти середні значення досліджуваної нормально розподіленої ознаки для двох узятих з однієї генеральної сукупності вибірок. У цьому випадку виправлені вибіркові дисперсії є оцінками невідомої дисперсії генеральної сукупності, тому для

дисперсії повинна виконуватись гіпотеза $\sigma_1^2 = \sigma_2^2$ (перевіряємо на підставі критерію Фішера).

Оцінкою дисперсії генеральної сукупності слугуватиме величина $s^2 = \frac{(n_1 - 1)s_1^2 + (n_2 - 1)s_2^2}{n_1 + n_2 - 2}$.

Статистика

$$T = \frac{\bar{x}_1 - \bar{x}_2}{s\sqrt{1/n_1 + 1/n_2}} = \frac{\bar{x}_1 - \bar{x}_2}{\sqrt{\frac{n_1 + n_2}{n_1 n_2} \cdot \frac{(n_1 - 1)s_1^2 + (n_2 - 1)s_2^2}{n_1 + n_2 - 2}}}$$

де \bar{x}_i – вибіркове середнє для кожної з груп, s_i^2 – незміщена оцінка дисперсії, n_i – обсяг i -ї вибірки, має розподіл Стьюдента з $n_1 + n_2 - 2$ ступенями вільності.

Тому у випадку перевірки гіпотези H_0 : “середні рівні досліджуваної ознаки в обох вибірках однакові” за конкурентної гіпотези H_1 : “середні рівні досліджуваної ознаки відрізняються” нульову гіпотезу на рівні значущості α приймають, якщо $|T| \leq t_{1-\alpha/2, n_1+n_2-2}$, де $t_{1-\alpha/2, n_1+n_2-2}$ – квантиль рівня $1-\alpha/2$ розподілу Стьюдента з $n_1 + n_2 - 2$ ступенями вільності, і відхиляють в іншому випадку. У разі перевірки гіпотези H_0 : “середні рівні досліджуваної ознаки в обох вибірках однакові” за конкурентної гіпотези H_1 : “середній рівень досліджуваної ознаки більший у вибірці з більшим вибіркочним середнім” нульову гіпотезу на рівні значущості α приймають, якщо $|T| \leq t_{1-\alpha, n_1+n_2-2}$, і відхиляють в іншому випадку.

Результати порівняння експериментальної та контрольної груп засобами Statistica 6.0 за відповідями на запитання № № 5, 6, 14, 15, 16, 18, 19 анкети подано в Таблиці 2.

Таблиця 2

Порівняльний аналіз нормально розподілених відповідей на питання анкети

№ зап	Mean контр	Mean експерим	t-value	df	p	Valid N контр	Valid N експерим	Std.Dev. контр	Std.Dev. експерим	F-ratio	p
П5	77,7	83,0	4,51884	385	4,142E-06	200	187	10,2371	12,7064	1,5406	0,0015
П6	68,5	74,3	2,54782	385	5,614E-03	200	187	20,5721	24,3655	1,4028	0,0098
П14	71,3	83,4	6,49362	385	1,295E-10	200	187	17,3241	19,2651	1,2366	0,0713
П15	43,6	34,2	-3,6436	385	1,528E-04	200	187	21,5123	28,8820	1,8025	0,0000
П16	80,4	84,8	3,54280	385	2,222E-04	200	187	11,6325	12,8568	1,2216	0,0836
П18	80,3	92,1	9,77234	385	1,348E-20	200	187	12,2132	11,4422	1,1393	0,1839
П19	72,4	85,0	9,04346	385	3,779E-18	200	187	14,1024	13,0127	1,1745	0,1334

Як бачимо, усі значення p -рівня для цих показників суттєво менші, ніж 0,01. Отже, у експериментальній групі середні значення показників відповідей на запитання № № 5, 6, 14, 16, 18, 19 статистично достовірно вищі, а середнє значення показника відповіді на запитання № 15 (нестійкість професійних намірів) істотно нижче, ніж у контрольній групі.

Таблиця 3

Результати порівняння розподілів відповідей для дихотомічних шкал анкети

№ зап	N контр	N експер	контр %	експер %	Yates corrected Chi-square	p
П1	157	164	78,5%	87,8%	5,15	0,0232
П2	162	144	80,8%	77,2%	0,71	0,4008
П3	85	60	42,7%	32,3%	4,04	0,0444
П4	85	78	42,6%	41,6%	0,00	0,9569
П7	155	156	77,7%	83,2%	1,79	0,1811
П8	176	180	87,8%	96,2%	7,86	0,0051
П9	135	136	67,3%	72,9%	1,02	0,3122
П10	168	175	84,2%	93,6%	7,88	0,0050

П11	115	126	57,6%	67,3%	3,71	0,0476
П12	151	155	75,6%	82,8%	2,76	0,0969
П13	71	82	35,4%	43,9%	1,14	0,2863
П14	143	156	71,3%	83,5%	7,16	0,0075
П17	133	150	66,7%	80,4%	8,56	0,0034
П20	158	164	78,9%	87,6%	4,63	0,0314

Відповіді учнів з експериментальної і контрольної груп на запитання № № 1, 2, 3, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 17 анкети носять дихотомічний характер, тому розподіли позитивних і негативних відповідей на ці запитання порівнювались на основі таблиць 2×2. В якості статистичного критерію вибрана поправка Йетса на неперервність для статистики Пірсона χ^2 . Результати порівняння наведено в Таблиці 3.

Як видно з таблиці, достовірні зсуви ($p < 0,05$) відбулись у позитивних відповідях на запитання № № 1, 3, 8, 10, 11, 14, 17 та 20.

Факторний аналіз даних анкетування експериментальної групи дозволив виділити 8 латентних факторів, які пояснюють 74,4 % сукупної дисперсії даних (див. Таблицю 4).

Таблиця 4

Власні значення кореляційної матриці

№ п/п	Eigenvalue	% Total variance	Cumulative eigenvalue	Cumulative %
1.	3,9712	18,9105	3,9712	18,9105
2.	2,5166	11,9837	6,4878	30,8941
3.	2,2136	10,5412	8,7014	41,4353
4.	2,1138	10,0657	10,8152	51,5011
5.	1,4898	7,0944	12,3050	58,5954
6.	1,1701	5,5717	13,4751	64,1672
7.	1,1391	5,4242	14,6142	69,5914
8.	1,0130	4,8240	15,6272	74,4154

Після ортогоналізації виділених факторів (перехід до незалежних факторів) отримано матрицю факторних навантажень, подану в Таблиці 5.

Аналіз матриці факторних навантажень дає підстави стверджувати, що вираженість внутрішніх мотивів вибору (pod), ознайомлення зі змістом і умовами праці (zur), ознайомлення з можливостями подолання виявлених невідповідностей (pn) і оцінка вдалості вибору (vdv) зумовлені одним латентним фактором, який пояснює понад 15 % сукупної дисперсії. Другий фактор (понад 9 %) зумовлює зміну показників за шкалою наявності необхідних здібностей (nz); третій фактор (понад 9 %) пов'язаний зі статтю (st) та зумовлює вищі показники за шкалами наявності схильностей (dd) і практичного досвіду (nd) у хлопців, ніж у дівчат. Четвертий фактор (близько 8 %) – наявність запасних варіантів вибору (zv). П'ятий фактор (близько 8 %) пов'язаний із соціальним походженням (sp) і зумовлює вираженість внутрішніх мотивів вибору професії (pod). Можливості власного здоров'я (sz) та схвальне ставлення батьків до здійсненого вибору (stb) зумовлені шостим фактором (8,5 %). Окремими факторами виступають ознайомлення з можливостями працевлаштування (pn) – (понад 10 %) та вік (vik), який практично не відрізняється у опитуваних.

Таблиця 5

Матриця факторних навантажень

	Factor1	Factor2	Factor3	Factor4	Factor5	Factor6	Factor7	Factor8
vyb	0,3038	0,2285	0,0462	-0,3086	0,0230	0,3483	0,5818	-0,1190
zv	-0,0447	0,2841	-0,1086	0,8340	-0,0387	-0,0085	-0,1113	0,0523
hv	-0,3339	-0,1512	0,5588	0,0764	-0,4182	-0,0685	0,3408	-0,0272
pr	0,1941	0,0670	-0,0301	-0,3761	0,7338	0,1188	0,0445	-0,1670
pod	0,7567	-0,1049	0,1515	-0,1868	0,1658	0,2916	0,0546	-0,2340
zur	0,8051	0,1153	-0,0124	0,2503	0,0896	-0,1194	0,2784	0,0589
zpv	0,3413	0,7649	-0,0559	-0,0059	0,1526	-0,0555	0,1323	0,1467
zpr	0,0489	0,0880	-0,1012	-0,0177	-0,1751	0,0379	0,8023	0,1869
dd	0,1145	0,1111	0,5406	-0,2304	0,0180	0,0167	-0,3702	-0,2373

nz	-0,1036	0,8116	0,0590	0,1962	0,1035	0,1022	-0,0284	-0,1123
nd	-0,0156	0,3729	0,7084	-0,1485	0,1618	-0,1777	-0,2245	0,1908
pn	0,6885	0,1772	0,0969	0,1597	-0,2811	-0,0143	0,0561	0,0268
nsn	-0,3204	0,0728	0,1425	0,0264	-0,1112	0,2315	-0,5998	0,1631
uo	0,5209	-0,0644	-0,2539	-0,2525	-0,4045	0,4045	-0,1805	0,1299
vpz	0,2642	-0,3280	0,1084	0,5356	0,0117	0,0913	0,5245	0,0656
sz	0,0980	0,2521	-0,1489	0,0601	0,0010	0,7776	-0,1688	-0,0139
vdv	0,7906	-0,0274	-0,0233	-0,2180	0,0866	0,1894	0,1542	0,0049
stb	0,1057	-0,2156	-0,1162	-0,0314	0,2030	0,7759	0,2144	0,0233
vik	0,0127	-0,0034	0,0989	-0,0669	0,0045	-0,0126	-0,0595	-0,9416
st	0,1190	-0,1525	0,7834	0,0788	0,0108	-0,1309	0,0048	-0,1162
sp	-0,1777	0,2420	0,0813	0,2548	0,7284	0,1015	-0,1550	0,1592
Expl.Var	3,2167	1,9285	1,9334	1,6541	1,6767	1,7823	2,1953	1,2402
Prp.Totl	0,1532	0,0918	0,0921	0,0788	0,0798	0,0849	0,1045	0,0591

Одержані результати дають підстави зробити наступні **висновки**:

1. У результаті проведення запропонованого ФППЕ зафіксовано динаміку показників ПСВ старшокласників експериментальної групи порівняно з контрольною. Це дає підстави стверджувати, що запропонований підхід до оптимізації показників ПСВ, який передбачає надання допомоги старшокласникам в усвідомленні відповідності власних можливостей – з врахуванням стану власного здоров'я, за всіма складовими – вимогам професійної діяльності є вірним і перспективним.

2. Покращення показників ПСВ старшокласників, які взяли участь у ФППЕ, свідчить про підвищення рівня усвідомлення ними відповідності власних внутрішніх можливостей вимогам професії і є результатом проведеної цілеспрямованої роботи педагогів і психологів, орієнтованої на виявлення, усвідомлення і подолання наявних невідповідностей.

3. Процес усвідомлення у старшокласників підпорядковується певним закономірностям, які необхідно враховувати при проведенні профорієнтаційної роботи з ними. Нерівномірність і непослідовність його перебігу зумовлюється впливом цілого ряду чинників: наявними в учнів установками, переконаннями, попереднім досвідом та ін. Крім цього, на процес професійного становлення старшокласників значний вплив має усвідомлення ними цілого ряду інших важливих життєвих реалій, що спотворює його перебіг і ускладнює процес формування їхньої професійної самосвідомості.

4. Одержані в ході проведеного аналізу результати дають підстави стверджувати, що позитивний приріст показників експериментальної групи порівняно з контрольною є статистично достовірним і отриманим саме в результаті здійснення заходів, реалізованих у ході формуючого експериментального дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вiнтюк Ю. В. Особливості професійного самовизначення старшокласників у ринкових умовах // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1998. – № 3. – С. 190-196.
2. Вiнтюк Ю. В. Показники здоров'я як чинники професійного самовизначення в юнацькому віці // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1999. – № 3. – С. 268-276.
3. Вiнтюк Ю. В. Оптимізація професійного самовизначення старшокласників у сучасних умовах // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1999. – № 1. – С. 228-235.
4. Вiнтюк Ю. В. Усвідомлення старшокласниками стану власного здоров'я як умова адекватного професійного самовизначення // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – № 2. – С. 197-204.
5. Вiнтюк Ю. В. Формування професійної самосвідомості у старшокласників // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – № 6. – С. 301-309.
6. Вiнтюк Ю. В. Усвідомлення старшокласниками відповідності стану власного здоров'я вимогам майбутньої професії як важлива складова здорового способу життя // Філософські пошуки. – 2003. – Випуск XIV-XV. – С. 357-364.
7. Вiнтюк Ю. В. Особливості фізичного, психічного і соціального здоров'я старшокласників (з врахуванням статі респондентів) // Гендерні стереотипи індивідуального здоров'я. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Луцьк, 2007. – С. 23-27.
8. Вiнтюк Ю. В. Вплив стану здоров'я старшокласників на професійне становлення їх

особистості: валеолого-педагогічний аспект проблеми // Здоровий спосіб життя: Збірник наукових статей. – 2008. – № 27. – С. 15-20.

9. Вiнтюк Ю. В. Залежнiсть сформованостi професiйно важливих якостей особистостi старшокласникiв вiд стану iхнього здоров'я // Валеологiя: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку. Матерiали VI Мiжнародної науково-практичної конференцiї. – Т. 1. – Харкiв, 2008. – С. 49-54.

10. Вiнтюк Ю. В. Врахування стану здоров'я при виборi професiї: фiлософський, валеологiчний i психолого-педагогiчний аспекти проблеми // Фiлософськi пошуки. – 2008. – Вип. XXVII. – С. 458-462.

П. В. ГРИЗА

ГРУПИ КРОВІ І ЗАХВОРЮВАННЯ ЛЮДИНИ

Стаття присвячена огляду лiтератури про взаємозв'язок груп кровi людей з деякими захворюваннями.

Статья посвящена обзору литературы о взаимосвязи групп крови людей с некоторыми заболеваниями.

The article is devoted the review of literature about of blood of people types with some diseases.

Першовитоки розвитку науки про кров вiдносять до XIX i XX столiть, коли генiальний австрiйський вчений Карл Ландштейнер у 1901 р опублiкував наукову працю "Про аглютинабельнi можливостi нормальної кровi людини", в якiй вперше описав про вiдкриття в людини 3 груп кровi. Через рiк, спiвробiтники лабораторiї К. Ландштейнера, А. Decostello та А. Sturli вiдкрили 4 групу кровi.

Особливiсть вiдкритої групи кровi полягала в тому, що сироватка кровi цiєї групи не вступала в реакцiю з еритроцитами кровi вже вiдомих груп*. Щоб уникнути непорозумiнь i плутанини з групами кровi людини за пропозицiєю Е. Dungern та L. Hirszfeld (1911) було дано лiтерне позначення – 0, А, В та АВ.

*У 1906 р чеський вчений J.Jansky запропонував цифрове номенклатурне позначення груп кровi - I, II, III, IV у вiдповiдностi до специфiчних антитiл – iзоаглютенiнiв. У кiнцевому варiантi чотири групи кровi були систематизованi та позначенi таким чином: 0(I) A(II), B(III) AB(IV).

Наступною подiєю, яка мала велике значення в трансфузиологiї, було вiдкриття в 1940 р К. Ландштейнером та А. Вiннером антигену, який позначили як "резус-антиген". Це вiдкриття дало поштовх новiй хвилi дослiджень антигенних систем кровi.

На теперiшнiй час вiдомо близько 300 антигенiв еритроцитiв, визначенi найбільш iмуногеннi антигени, вивченi iх бiохiмiчнi властивостi, встановленi клоновано-кодуючi гени. Вiдповiдно до розробленої номенклатури, системам антигенiв еритроцитiв привласненi тризначнi номери вiд 001 до 025. Розташування систем антигенiв еритроцитiв здiйснено у хронологiчному порядку iх вiдкриття. Станом на 1998 р. еритроцитарних антигенiв налiчувалось 23 системи. Сьогодні пiсля внесених змiн iх нараховують 25 (табл.1). Лiтери алфавiту використовують для позначення антигенiв системи ABO та системи резус.

Таблиця 1

Номенклатура систем антигенiв еритроцитiв

Назва системи	Символ ISTB	Номер	Кiлькiсть антигенiв
ABO	ABO	001	21
MNS MN	MNS	002	38
P	PI	003	3
Rh	RH	004	51
Lutheran	LU	005	20